

*Р. С. Яресько,
аспірант кафедри міжнародної економіки, Національний технічний університет
України "Київський політехнічний інститут", м. Київ*

СУТНІСТЬ ТА КЛАСИФІКАЦІЯ РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЕНЕРГЕТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ

R. Iaresko,
Postgraduate Department of International Economics,
National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute"

NATURE AND RISK CLASSIFICATION OF ENERGY COMPANIES

Досліджено та проаналізовано сутність інвестиційного ризику. Удосконалено та узагальнено класифікацію ризиків інвестиційної діяльності.

The nature of the investment risk are investigated and analyzed. Classification risk investment are improved and generalized.

Ключові слова: ризик, інвестиційні ризики; класифікація ризиків, інвестиційна діяльність, інвестиційні рішення.

Key words: risk, investment risk, classification of risks, investment activity, investment decisions.

ВСТУП

Розвиток підприємства в сучасних реаліях економічної ситуації не можливий без відповідного рівня фінансової підтримки. Одним із шляхів вирішення даного питання є залучення інвестицій. Проте інвестиційна діяльність, як і інші напрями господарської діяльності підприємства, має ряд проблем та перешкод. У сумі вони становлять сукупність ризиків, які інвестор та власник підприємства повинні враховувати та постійно досліджувати.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДЖЕРЕЛ І ПУБЛІКАЦІЙ

Ризикам інвестиційної діяльності приділено достатню увагу серед науковців. Аналіз сутності інвестиційного ризику було досліджено у працях таких науковців: Гайдис Н.М. [1], Дашко І.М., Ємельянов О.Ю., Крет І.З. [2], Заярна Н.М. [3], Литвин З. [4], Мойсеєнко І.П. [5], Реверчук С.К., Реверчук Н.Й. [6], Яблонська А.В. [7]. Ризики інвестиційних проєктів дослідили в своїх працях Глібчук В.М. [8] та Змієнко М.О. [9]. Окремі питання щодо визначення проблем класифікації ризику висвітлені в працях таких авторів: Балабанов І.Т. [10], Внукова Н.М., Смоляк В.А. [11].

Проте, на наш погляд, незважаючи на значну кількість наукових праць за напрямом ризикології інвестиційної діяльності, не існує єдиного класифікаційного механізму інвестиційних ризиків. Оскільки прояви інвестиційних ризиків відрізняються між собою за місцем виникнення, сукупністю зовнішніх і внутрішніх факторів, що впливають на їх ступінь.

МЕТА СТАТТІ

Дослідити сутність інвестиційного ризику та навести класифікацію ризиків, пов'язаних з інвестиційною діяльністю на промисловому підприємстві.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Керівництво будь-якого підприємства щодня повинно приймати низку рішень у вирішенні тих чи інших питань. У більшості випадків ці рішення пов'язані з ризиками, котрі мають безпосередній вплив на господарську діяльність підприємства. Серед видів підприємницької діяльності — інвестиційна має найвищий ступінь ризику. Існує безліч видів ризиків, які керівництву підприємства слід визначити, оцінити та врахувати в межах інвестиційної діяльності. Інвестиційні рішення підприємства будуть необґрунтованими та неефективними без детермінації інвестиційних ризиків проєктів, визначення їхнього ступеня впливу на кожній фазі інвестиційного проєкту і стадії інвестиційного процесу та їх врахування при розрахунку фінансових показників та здійсненні інвестиційного вибору.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Дослідження інвестиційних ризиків підприємства вимагає розгляду сутності ризиків інвестиційної діяльності та їх класифікації. Для того, щоб визначити сутність інвестиційних ризиків, потрібно перш за все зрозуміти саму природу ризиків як економічної категорії.

У сучасній економічній науці існує чотири основні підходи до визначення сутності категорії "ризик", а саме:

Рис. 1. Класифікація інвестиційних ризиків

1) ризики — це можливість певної небезпеки, що може негативно вплинути на результати або умови підприємницької діяльності;

2) ризики — це не лише визначення категорії "ризики", але й виділення можливих шляхів їх кількісного оцінювання;

3) категорія "ризики" ототожнюються з подіями або чинниками, які зумовили або можуть зумовити настання несприятливої для підприємства ситуації;

4) сутність категорії "ризики" визначається не через результат або джерела виникнення ризиків, а безпосередньо через процес управління ними [9, с. 163].

Таким чином, ризик — це невизначеність, мінливість доходів, віддачі на вкладений капітал та можлива небезпека абсолютної втрати вкладених коштів [10, с. 13].

Дослідження сутності інвестиційного ризику також посідає чільне місце у роботах багатьох провідних авторів. Так, І.Т. Балабанов висловлює думку про те, що інвестиційний ризик — це імовірність відхилення величини фактичного доходу від величини очікуваного [10, с. 26].

Реверчук С.К. та Реверчук Н.Й. визначають інвестиційний ризик як "невизначеність доходів від певного виду інвестиційного проекту, пов'язаного з можливістю виникнення протягом його реалізації несприятливих ситуацій і наслідків" [6, с. 155].

Натомість Н.М. Гайдис під категорією "інвестиційний ризик" розуміє "імовірність виникнення непередбачених фінансових втрат (зменшення прибутку, доходів, втрати капіталу тощо) у ситуації невизначеності умов інвестиційної діяльності" [1, с. 116].

І.П. Мойсеєнко визначає інвестиційний ризик як "можливість нездійснення запланованих цілей інвестування (таких, як прибуток або соціальний ефект) і отримання грошових збитків" [5, с. 263].

Відтак, сутність інвестиційного ризику можна визначити як можливість або імовірність настання (досягнення) як позитивного, так і негативного результату провадження інвестиційної діяльності. Адже інвестування є довгостроковим

процесом і, зазвичай, неможливо отримати позитивні показники результатів такої діяльності у короткостроковій перспективі. Отож, інвестиційний ризик є невід'ємною частиною самої інвестиційної діяльності, а вплив таких ризиків на економічні та соціальні показники ефективності інвестицій є відображенням якісних характеристик етапу підготовки та аналізу даних, що безпосередньо або опосередковано впливають на інвестиційний процес.

Слід зазначити, що досить часто в економічній літературі до інвестиційних ризиків відносять лише ризики, зумовлені вкладенням коштів у цінні папери. На нашу думку, дане твердження є некоректним, адже вкладання коштів у цінні папери є лише одним зі способів провадження інвестиційної діяльності, а саме інвестування є набагато ширшим поняттям.

Успішне ведення інвестиційної діяльності вимагає чіткого уявлення про всі джерела ризиків, оскільки від них залежить ефект прийнятих рішень. Урахування ризикових ситуацій має супроводжуватися розробкою заходів, спрямованих на зменшення їх негативного впливу.

Ефективність інвестиційної діяльності підприємства значною мірою визначається класифікацією ризику, наукова обґрунтованість якої має важливе значення для одержання всебічної характеристики ризиків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій дав можливість вивести єдиний механізм класифікації інвестиційних ризиків за різними формами прояву та з врахуванням різних чинників впливу виникнення ризиків. Даний механізм класифікації інвестиційних ризиків має наступний вигляд (див. рис. 1) [2—4; 7—9; 11]:

1. За сферою дії інвестиційні ризики поділяють на внутрішні та зовнішні. До зовнішніх ризиків відноситься економічно-політична ситуація в країні та інші можливі ризики, а до внутрішніх — фінансовий та виробничо-матеріальний стан підприємства.

2. За джерелом походження поділяються на систематичні (ринкові) та несистематичні (індивідуальні). Систематичний ризик з'являється тоді, коли виникають несприятливі

умови, спільні для усіх сфер економіки. До систематичних відносяться: ризики на ринку цінних паперів; політичні ризики; правові ризики; екологічні ризики; загальноекономічні ризики. Несистематичний ризик пов'язаний з умовами конкретного проекту. До несистематичних ризиків відносяться: кадрові ризики; технічні ризики; проектні ризики; фінансові ризики; маркетингові ризики.

3. За характером наслідків розрізняють динамічний і статичний ризики. Статичний ризик може призвести тільки до збитків і полягає в можливості втрат реальних активів внаслідок нанесення збитків власності, а також доходу через недієздатність організації. Динамічний ризик може призвести як до втрат, так і до прибутку підприємства, тому його ще називають "спекулятивним" і ним дуже важко управляти.

4. За часом ризики поділяються на: короткострокові і постійні, а також ретроспективні, поточні і перспективні. Аналіз, наприклад, ретроспективних ризиків, їхнього характеру і способів зниження дає можливість точніше прогнозувати поточні і перспективні ризики.

5. За ступенем впливу їх поділяють на:

— допустимі ризики полягають в можливості повної втрати прибутку від реалізації того чи іншого інвестиційного проекту;

— критичні ризики пов'язані з небезпекою втрат у розмірі здійснення проекту;

— катастрофічні ризики — небезпека втрат у розмірі всього підприємства.

6. За формами прояву інвестиційні ризики поділяються на ризики реального інвестування та ризики фінансового інвестування.

Ризики реального інвестування, пов'язані з невдалим вибором місця розташування об'єкта, який споруджують; збоями у постачанні будівельних матеріалів і обладнання; значним зростанням цін на інвестиційні товари; вибором некваліфікованого чи нечесного підрядника тощо, що затримує впровадження в експлуатацію об'єкта інвестування чи знижує дохід (прибуток) у процесі його експлуатації.

Ризики фінансового інвестування поділяються на наступні ризики:

- ризики вибору інвестиційного проекту;
- ризик прийняття стратегічних інвестиційних рішень;
- ризик вибору напрямів вкладання коштів.

7. Інвестиційні ризики за суб'єктами можна поділити на: ризик менеджерів підприємства; ризик власників підприємства (теперішніх та майбутніх, якими можуть бути, зокрема, потенційні покупці акцій підприємства); ризик кредиторів підприємства (банків, покупців облігацій підприємства та інших кредиторів).

Вищенаведена класифікація інвестиційних ризиків носить узагальнювальний характер на основі аналізу наукових досліджень з даної тематики та може бути доповнена чи скорочена в силу обставин, що відповідають конкретному підприємству.

ВИСНОВКИ

Дослідження інвестиційних ризиків невід'ємний процес на будь-якому підприємстві для прийняття обґрунтованих та ефективних інвестиційних рішень керівництвом підприємства. Саме тому першочерговим етапом в даному процесі повинно бути точне та чітке розуміння теоретичного аспекту сутності інвестиційного ризику та його видів.

Аналіз сутності ризиків інвестиційної діяльності є вихідними даними для розроблення методів їх оцінки та заходів щодо зниження ступеня ризиків.

Література:

1. Гайдис Н.М. Інвестування / Н.М. Гайдис. — Л.: Львівський банківський інститут НБУ, 2002. — 271 с.

2. Дашко І.М. Сутність інвестиційного ризику та його врахування при обґрунтуванні напрямів інвестиційної діяль-

ності підприємства / І.М. Дашко, О.Ю. Ємельянова, І.З. Крет // Вісник національного університету "Львівська політехніка": проблеми економіки та управління. — 2011. — № 698. — С. 28—34.

3. Заярна Н.М. Інвестиційний ризик та його кількісна оцінка / Н.М. Заярна // Науковий вісник НЛТУ України: збірн. наук.-техн. пр. — 2006. — Вип. 16.6. — С. 282—285.

4. Литвин З. Деякі аспекти аналізу ризиків інвестиційних проектів / З. Литвин // Економічний аналіз: збірн. наук. пр. — 2011. — Вип. 8. Ч. 1. — С. 432—434.

5. Мойсеєнко І.П. Інвестування / І.П. Мойсеєнко. — К.: Знання, 2006. — 490 с.

6. Реверчук С.К. Інвестологія: наука про інвестування / С.К. Реверчук, Реверчук Н.Й., Скоморович І.Г. — К.: Атіка, 2001. — 264 с.

7. Яблонська А.В. Дослідження інвестиційних ризиків / А.В. Яблонська // Науковий вісник НЛТУ України: збірн. наук.-техн. пр. — 2011. — Вип. 21.07. — С. 277—283.

8. Глібчук В.М. Вплив інвестиційних ризиків на реалізацію проектів / В.М. Глібчук // Вісник національного університету "Львівська політехніка": менеджмент. — 2007. — № 606. — С. 263—270.

9. Змієнко М.О. Система управління інвестиційними ризиками підприємств / М.О. Змієнко // Інноваційна економіка: всеукраїнський науково-виробничий журнал. — 2011. — № 1. — С. 162—166.

10. Балабанов І. Т. Риск-менеджмент / І.Т. Балабанов. — М.: Финансы и статистика, 1996. — 192 с.

11. Внукова Н.М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики / Н.М. Внукова, Смоляк В.А.. — Харків: ВД "ІНЖЕК", 2006. — 184 с.

References:

1. Hajdys, N.M. (2002), Investuvannia [Investing], L'vivs'kyj bankivs'kyj instytut NBU, L'viv, Ukraine.

2. Dashko, I.M. and Yemel'ianova, O.Yu. and Kret, I.Z. (2011), "Of investment risk and its consideration in justifying lines of investment companies", Visnyk natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnikha": problemy ekonomiky ta upravlinnia, № 698, pp. 28—34.

3. Zaiarna, N.M. (2006), "Investment risk and its quantification", Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy: zbirn. nauk.-tekh. pr., no. 16.6, pp. 282—285.

4. Lytvyn, Z. (2011), "Some aspects of risk analysis of investment projects" Ekonomichnyj analiz: zbirn. nauk. pr., no. 8. vol. 1, pp. 432—434.

5. Mojseienko, I.P. (2006) Investuvannia [Investing], Znannia, Kyiv, Ukraine.

6. Reverchuk, S.K. and Reverchuk, N.J. and Skomorovych, I.H. (2001), Investolohiia: nauka pro investuvannia [Investolohiya: the science of investing] Atika, Kyiv, Ukraine.

7. Yablons'ka, A.V. (2011), "The study of investment risk", Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy: zbirn. nauk.-tekh. pr., no. 21.07., pp. 277—283.

8. Hlibchuk, V.M. (2007), "Impact of investment risks for projects", Visnyk natsional'noho universytetu "L'vivs'ka politekhnikha": menedzhment, № 606, pp. 263—270.

9. Zmiienko, M.O. (2011), "Investment risk management system of enterprises" Innovatsijna ekonomika: vseukrains'kyj naukovo-vyrobnychyj zhurnal, № 1, pp. 162—166.

10. Balabanov, I. T. (1996), Risk-menedzhment [Risk Management] Finansy i statistika, Moscow, Russian.

11. Vnuкова, N.M. and Vnuкова, N.M. and Smoliak V.A. (2006), Ekonomichna otsinka ryzyku diial'nosti pidpryemstv: problemy teorii ta praktyky [Economic risk assessment of enterprises: problems of theory and practice], VD "INZhEK", Kharkiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 25.09.2013 р.